

מכירה או שליחות

עיון בפרשת השבוע על פי החת"ם סופר

ניתן לצפות בשיעורים נוספים באתר של
מכון מאיר בכתובת: www.meirtv.co.il

1. בראשית מ"ה, ד'-ו'

(ד) ויאמר יוסף אל אחיו וישו נא אלי וישו ויאמר אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אתי מצרימה: (ה) ועתה אל תעצבו ואל יזור בעיניכם כי מכרתם אתי הנה כי למזונה שלחוני אלהים לפניכם: ... (ו) וישלחוני אלהים לפניכם לשום לכם שארית בארץ ולהזניות לכם לפליטה גדלה: (ז) ועתה לא אתם שלחיתם אתי הנה כי האלהים וישמיני לאב לפרעה ולאדון לכל ביתו ומשל בכל ארץ מצרים:

2. העמק דבר בראשית מ"ה, ה'

אל תעצבו ואל יחר בעיניכם. כבר ביארנו לעיל ל"ד ו' דשני דבירם אלו שונים המה בתכונתם. עצבון הוא כמו שנפל בעיני עצמו. וחרי הוא בצער על שהרע לו אחר. והיינו משום שחשב שיש מהאחים שמתחרטים הרבה על הנבלה הלזו ונופלים בלבבם שאירע להם מקרה זה. ויש מהם שחושבים גם היום אשר אתם הי' הצדק אלא שהסכילו לעשות. שמכרו אותו אל מצרים מקם שהי' אפשר לעלות לגדולה כזה ולא השכילו למכור אותו למדינה פחותה במעלה שלא הי' אפשר לעלות כך. ע"ז אמר אל תעצבו וגם אל יחר בעיניכם ומפר כי מכרתם אתי. זהו ביאור על העצבות. שהגיע להם מעשה המכירה. ואמר הנה הוא ביאור על החרי שמכרו אותו הנה. ולא למק"א. ועל שני האופנים בא דברי כי למחיה וגו' היה בזה השגחה ממעל ואין לחשוב שהי' אפשר בא"א.

3. בראשית כ"ז, מ"ב-כ"ז, י"ב

(מב) ויגד לרבקה את דברי עשו בנה הגדל ותשלחו ותקרא ליעקב בנה הקטן ותאמר אליו הנה עשו אחיך מתנוחם לך להרעה: (מג) ועתה בני שמע בקלי וקום ברוח לך אל לבן אחי זורגה: ... (מו) ותאמר רבקה אל יצחק קצתי בוזי מפני בנות וזת אם לקחו יעקב אשה מבנות זת כאלה מבנות הארץ למה לי זניים: (א) ויקרא יצחק אל יעקב ויקרא אתו וישנה ויאמר לו לא תקו אשה מבנות כנען: (ב) קום לך פרגה ארם ביתה בתואל אבי אמה וקחו לך משם אשה מבנות לבן אחי אמה: ... (ה) וישלחו יצחק את יעקב ויך פרגה ארם אל לבן בן

בתואל הארמי אחי רבקה אם יעקב ועשו: ... (ו) וישמע יעקב אל אביו ואל אמו ויך פרגה ארם: ... (ז) ויצא יעקב מבאר שבע ויך זורגה: (יא) ויפגע במקום ויך שם פי בא השמש ויקחו מאבני המקום וישם מראשיתו וישכב במקום ההוא: (יב) ויוולד והנה סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלהים עלים וירדים בו:

4. חת"ם סופר תורת משה ויגש

ועתה אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מכרתם אותי הנה כי למחי' שלחני אלהים לפניכם. וחזר וכפל הענין ועתה לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלהים וישמיני לאב לפרעה וגו'. ולכאורה יש להקשות נתחומין של הכל הוא, הלא על כעין זה אחז"ל [נזיר כ"ג ע"א] מאי דכ' כי ישרים דרכי ה' וגו' משל ללוט וב' בנות הן שנתכוונו לטם מצוה צדיקים ילכו בס, הוא שנתכוין לעברה ופושעים יכשלו בס, ולפי"ז הי' הן אמת שמן השמים חשבה לטובה מ"מ השבטים לא כיונו רק למכרו לעבדות וחזי' שיהי' נאמר עליהם ופושעים יכשלו בס. ונ"ל בתחלה נבין מפני מה אמרו על לוט ופושעים יכשלו בס הלא מצינו בספרי גבי שכחה [דברים כ"ד י"ט] אמר ראבי"ע מנין אם מאבד אדם סלע ומצאו עני ומפרנס בה מעלה עליו כאלו זכה אותו עיי"ש, נמצא דאפילו אם אין לו שום כונה אך מפני שנעשה המצוה על ידו הוא מתברך. אך י"ל בשלמא התם אף שלא כיון למצוה מ"מ גם לעברה לא כיון, אבל לוט עיקר כונתו לעברה לזנות למלאות תאוותו הי' אע"פ שנעשתה המצוה על ידו מ"מ פושע מיקרי. אבל לכאוי' הלא גם כשכיון לעברה ונעשתה מצוה מצינו כן כמ"ש חז"ל [ע"ז ד' ע"ב] לא היה דוד ראוי לאותה מעשה אלא כדי להורות תשובה לרבים, ומסתמא לא כיון להמעשה שהיה יהיה מה שיהיה, א"כ גם גבי לוט נימא הכי לא היה ראוי לאותה מעשה אלא מן השמים הומיניו לו לכך כדי להתקיים כונת בנותיו למצוה, והוצרכנו לחלק כך, דסוף המעשה מוכיח על תחילתה, גבי לוט היה סוף המעשה דגרם להוליד עמון ומואב שעליהם נאמר [ירמיה מ"ח ל', וע"י ב"ר נ"א י"ג] ועברתו לא כן בדיו, שהיו ממזרים, ומסתמא מן השמים לא יודמנו מעשה כזה ע"כ שגם ההתחלה לא מן השמים נעשה רק מדעתו, לכן אע"פ שגם מצוה נעשתה על ידו מ"מ הוא כיון לעברה, ומקרי

פושע, אבל תמר סוף המעשה היה שייצא שלמה ומשיח צדקנו, ומסתמא אם כך סופו של המעשה ש"מ גם התחלת המעשה נודמן מלמעלה. והיינו לא היה דוד ראוי לאותו מעשה אלא שהלבישו אותו משמים ביצר שיבא לידי כך, כדי שילמדו הבריות ממנו דרכי תשובה. וזה היה הנחמה שנחם להם יוסף כשראה אותם עעבים וזועפים, ואמר להם אל תעצבו וגו', היינו ע"ד שבארנו לעיל. והוא כי אמרו חז"ל [שבת פ"ט ע"ב] ראוי היה יעקב לירד בשלשלאות של ברזל אלא שזכותו גרמה לו, וע"כ הוצרך ליתן מקום למדת הדין להתקיים באחד והיינו יוסף, וז"ש כי למחיה שלחני אלהים זה מדה"ד לפניכם, כלומר במקומכם, ואל תדאגו על אשר מכרתם אותי הנה, ועתה לא אתם שלחתם אותי הנה דהיינו לא הייתם ראויים לאותה מעשה אלא ליתן אחיזה למדה"ד, והראיה על זה מסופה של מעשה כי וישמיני לאב לפרעה ולאדון ומושל כדי שתלכו ותעלו אל אבי להורידו דרך גדולה וכבוד.

5. אורות עמו; אורות ישראל ו', ו'

במשיח בן יוסף מתגלה התכונה של לאומיות ישראל מצד עצמם. אמנם התכלית האחרונה אינה התגדרות התייחדות הלאומיות בלבדה כ"א השאיפה לאחד כל באי עולם למשפחה אחת לקרא כולם בשם ד', ואע"פ שזה צריך ג"כ מרכז מיוחד מ"מ אין הכונה כולה רק המרכז כ"א פעולתו ג"כ על הכלל הגדול. וכשצריך העולם לעבור ענין הלאומיות אל הכללות צריכה להיות ג"כ כעין הריסה אל הדברים שהושרשו מצד הלאומיות המצומצמת. שיש עמה המגרעות של אהבה פרטית יתרה. על כן עתיד משיח בן יוסף ליהרג, ומלכות אמתית וקימת תהי' משיח בן דוד. וכשמדת הכוסף אל הטוב הכללי מגיעה לביטול ערכה של התייחדות הלאומיות, הנה עוד צעד אחד והרע יהי' מבוער ג"כ מחיי היחידים, נמצא שביטול יצר הרעו הריגת משיח בן יוסף קרובים הם בעינינו זל"ז. לפיכך נחלקו חז"ל בפ' החליל על הפסוק והכינו את אשר דקרו, אם הוא על משיח בן יוסף שנהרג או על יצר הרע שנהרג.